

ПЕРШЕ КОХАННЯ

Ви питаєте про моє перше кохання?..

Ви порушуєте глибоко-глибоко в моїй душі забуті струни, Я чую давні, дорогі мені згуки. Я чую, як затремтіло од них серце і кров гарячою хвилею прилинула до мого мозку.

Слухайте.

Це було давно, так давно, як давно минув мій вік дитинний. Мені було тільки сім років, і серце моє було повне самого щирого, самого палкого і ніжного, як перша весняна квітка, кохання.

Я жив тоді на Донщині, в одній з її станиць, і вчився в школі з дітьми козаків. То були славні діти, зовсім не похожі на тих синьомундирних вояків, що гарцюють кіньми по вулицях городів наших. То були гарні товариші. І я любив їх, хоч вони й дражили мене «хахлом».

А все-таки я журився за своїм селом. І очі мої щодня звертались туди, на другий берег Дінця, де стояли рідні гори...

І ось тут, на чужині, розцвіло моє серце. Немов у грудях моїх розпустила ніжно-пахучі листочки чудова квітка. Розкрила свої солодко-жагучі губоньки. І цілувала, цілувала ними мене в саму душу.

Вона зогріла мені груди, зогріла всю мою істоту. Наповнила її почуттям радості й невимовно-солодкого суму.

Мое кохання теж була україночкою. Звали її Дуню.

Це була дівчина трохи старша за мене. Смуглява, чорноока, худенька й смирна-смирна. Всі рухи її були поважні й непохопливі. І вона мов усе думала про щось. Мов носила в своїй душі якусь запечатану тайну.

Тепер мені здається, що з неї власне малював Васнецов своїх дітей і ангелів.

Вона жила у своєї сестри. А та була замужем за регентом Бровкою, що був до того ж ще й дуже здатний швець. На жаль, він тяжко заживав горілки. Він нас учив у школі співати, а на вулиці розказував веселі оповідання й байки. І взагалі з його був славний чоловік. У нього були чорні блискучі очі, кучеряве чорне волосся й борода і білі дрібні зуби, на які я любив дивитись, коли слухав його оповідання.

Щось циганське прокидалось у його натурі.

Свою кар'єру життєву він скінчив у босяках...

Так ото я любив Дуню.

Ви ждете, що я буду розказувати про свої дитячі страждання, про безумство моїх хлоп'ячих бажань?..

Ні. Мій ідеал був справжнім ідеалом і не мучив мене, а тільки підносив угору. І хоч це було давно, та мушу признатись, що я не сказав ні одного слова своїй коханці. Ні одного слова. Бо соромився заговорити з нею.

Я навіть не говорив їй «здраскуй», коли зустрічався... Тільки дивився на неї.

І все-таки я кохав її, й вона бачила моє кохання. І іноді я помічав у її містичних очах під довгими чорними віями якісь потаємні зірничі.

О, як я її кохав і як мені хотілось хоч раз заговорити до неї!..

Та я не насмілювався.

Мені хотілось чим-небудь догодити їй. Та я не знав, чим і як.

Я не спав ночі й думав про неї. А коли засинав, уві сні вона приходила до мене, і гралась зо мною, й говорила, торкаючись голови моєї: «Який ти чудний і смуглявий! Такий, як я. Може, ти брат мені?» — «Ні, я не брат твій, але я... я...». — І не міг я сказати їй своєї тайни... навіть уві сні.

Тоді я надумав інший шлях.

Я порішив купити пряників, довгих пряників, знизу й в середині білих, а зверху червоно-рожевих. Таких пряників, які бувають і коники, що їх продають по базарах.

Це я для неї так захожувався.

У мене було три копійки, і я купив на їх три пряники. Загорнув їх у чистий папірець і носив у кишені, поки вони не перетерлись і не поламалися. І все-таки не насмілювався дати їй.

Я хотів підкинути їх на сніг, на дорогу, коли вона йтиме.

Але я був певен, що вона не візьме їх з дороги.

Та що казати — вона не взяла б їх із рук моїх!

Так і пропали марно мої пряники, такі солодкі й такі червоно-рожеві.

А одного разу я був так близько коло мого щастя. Я міг заговорити й міг почути відповідь.

Заходила весна. Сніг розтав. Сусід-козак задумав перекрити свою хату. Він навозив із свого «гумна» до двору цілу гору свіжої, пахучої соломи. І вона лежала на вулиці й вилискувала на сонці, мов золото. Гарно

було лягти на неї проти сонечка й почувати на собі ласку його, сміятись, розмовляти і марити про щось ясне й радісне.

На тій соломі гралися діти. Між ними була Дуня. Був і я.

І я чув, як Дуня розмовляла з іншими дітьми — дівчатками. І я бачив, як вона осміхається, і чув її густий сміх, що мов медом виходив з грудей у неї й колихав їх.

Але й тут я сплонував. Я не підійшов до неї й не забалакав — з обіду до самого вечора, коли зайшло сонце, і з золотої соломи стала звичайна вогка й холодна солома, здатна тільки на те, щоб нею крити хати.

Потому регент Бровка посварився з попом, побив йому вікна, й його було вислано зі станиці.

З ним зникла й Дуня.

На тім скінчилось моє перше кохання: мов закотилось сонечко за гору.

Але Дуню я бачив ще раз, уже через вісім років.

Бровка знов появився у наших місцях і став за регента в моєму рідному селі. І коли я перед Великоднем приїхав зі школи додому й пішов до церкви «на страсті», то побачив на крилосі вродливу дівчину-дичку.

Здригнулось серце.

То була Дуня.

Вона співала й поводила себе як міщанка-гордянка серед селян. Вона грала своїми очима, але зовсім-зовсім не так, як колись у станиці.

Ми пізнали одно одного. Я дивився на неї, й серце моє обгортало щось холодне й неприємне. Мені так жалко стало колишньої Дуні... Того золотого цвіту кульбаби, що цвів колись мені в далеких днях і розвіявся по вітру. А коли вона заспівала «Разбойника» й на високій ноті

стрельнула очима на мене, немов якась отруєна голка пронизала мене всього наскрізь. Я вийшов з церкви, почувши в серці глибоку рану.

З тієї рани точилась кров, і сум розчарування обгорнув мене холодною темрявою весняної ночі.

Церква світилась вогнями, а я пішов у пільму до Дінця. Довго сидів там над кручею, прислухаючись, як шумить і підмиває берег повідь, і думав... думав про неї, про своє кохання на тому березі... про золоту кульбабу, що розвіялась на далеких вітрах летючим пухом.

Опісля я більше ніколи не бачив її й ніколи не чув про неї.

В САМОТИНІ

Нарис

Пам'яті любої сестри Саші

Вона, одинока і покинута, як билина восени на скошеній і покинутій ниві, щовечора виходила з дому на ганок, сідала на східцях і дивилася в сад, в довгу темну алею.

Алея спускалась од ганку вниз, через квітник проходила до вишневих дерев, потім поринала в склеп, — ховалась під темними вітами старих в'язів, берестів і ясенів. Вони здіймались над садом великою купою й були темні, аж чорні... І їй здавалось, що ті старі велетні щось знають важне й страшне, але ховають таємницю у себе й мовчать.

Так, вони багато знали й таїли в своїй купі — свідки її щастя й горя, свідки всього її життя. Вони таїли утопані колись його й її ногами стежки, таїли наслухані їхніми поцілунками тіністі захисти... І таїли вони три могили: одну велику — недавню й дві менші, що вже густо поросли травою.

Там, за тими великими деревами, лощинка, і в тій лощинці — оті могили...

Вона ходить туди перед вечером, завидна, й довго сидить коло них. А коли смеркне — боїться йти й сідає на східцях ганку, і жде чогось...

Жде, що ось-ось почує в алеї дитячий гомін і сміх, і, пурхаючи, мов метелики, до неї вибіжать із саду в біленьких легких шатах її дві дочки-політки, а за ними, важко ступаючи на хворі ноги, вийде чоловік...

— А ми були за садом!..

— Аж коло річки!..

«Бідні мої пташеняточка!.. Далеко далі ви тепер, ніж коло річки. Ой-ой, як далеко залетіли ви від своєї неньки!..» — відповідає вона їм.

— І я з ними, — говорить, підходячи до ганку, чоловік і сідає на нижчих східцях.

Тепер вони всі тут, усі вкупі. Ось тут... тут...

Вона чує це, вона певна в тому...

Але їх — немає!..

А сад стоїть темний, нерухомий; мов знає всі її думи і мов бачить все, що вона бачить. Але мовчить... мовчить. І завжди мовчатиме й ніколи, ніколи нічого не скаже!..

Але все, все розкаже спомин.

Мовчання. Тиша. Глибока, мертва тиша, хоч море шумить і шумить безперестанно, безугавно.

Миготять зорі...

Зорі миготять і грають над морем, а вони вдвох, уже сироти, уже без дітей, сховавшись од людей, сидять над самою водою, й він плаче.

Він тепер ясно бачить, що скоро вмре. Ніякі ліки, ніякі курорти не вирвуть його з пазурів смерти...

Море стиха плеще й мов говорить:

— Го-ой-ди!..

— Го-ой-ди!..

Воно гойдає, воно говорить про сон, про спокій, вічний, непорушний спокій.

— Ах, як важко вмирати, як важко!.. Боже, коли ти існуєш, — врятуй мене!..

— Го-ой-ди!..

— Го-ой-ди!.. — шумить безтурботне море.